

Undersøkelse av tilkjente sakskostnader i lagmannsrettene og Høyesterett

Av Gjermund Aasbrenn

1. GENERELT

Domstolkommisjonen har kartlagt nivået på tilkjente sakskostnader i tingrettene. Jeg er engasjert til å gjennomføre en liknende, men mindre omfattende undersøkelse av tilkjente sakskostnader i lagmannsrettene og Høyesterett. Undersøkelsene er gjennomført parallelt og i samarbeid.

Formålet med min undersøkelse har utelukkende vært å få en indikasjon på utviklingen. Metodevalgene må ses i lys av dette.

Domstolkommisjonens undersøkelse tar for seg alminnelige tvistesaker avgjort ved dom i 2009 og 2018. Min undersøkelse gjelder saker avgjort etter muntlig ankeforhandling i 2007 og 2017. Årsaken til at disse årene ble valgt, er at det ville gjøre det mulig å gjenbruke data som allerede var innsamlet og fortsatt få sammenliknbare tall. Undersøkelsen for Høyesterett inkluderer alle saker avgjort i avdeling og forsterket rett. Undersøkelsen for lagmannsrettene er en utvalgsundersøkelse. Det er for sistnevnte undersøkelse gjennomført statistiske tester som viser at resultatene er statistisk signifikante. Dette er nærmere behandlet i et eget vedlegg til NOU-en.

For lagmannsrettene – som for tingrettene – er median fremfor gjennomsnitt foretrukket som mål på sentraltendens. Begrunnelsen er også her at gjennomsnitt påvirkes av ekstremverdier. I Høyesterett gir derimot median fremfor gjennomsnitt kun marginale utslag, og begge sentralmål antas å gi et dekkende inntrykk av nivået og utviklingen. At utslagene i Høyesterett er små, skyldes at omfanget av sakene varierer mindre enn i lagmannsrettene og tingrettene.

Tilsvarende som for tingrettene, er kronebeløp i faste priser og oppgitt i 2019-kroner. Det gjør at effekten av endret pengeverdi over tid blir hensyntatt, og den reelle økningen i sakskostnader måles.

Nedenfor presenteres først undersøkelsen av lagmannsrettene. Deretter kommer undersøkelsen av Høyesterett.

2. LAGMANNSRETTENE

For lagmannsrettene så jeg i utgangspunktet på tilkjente sakskostnader i sivile dommer og overskjønn avsagt etter muntlige forhandlinger i 2007 og 2017. Avgjørelsene ble hentet fra Lovdata. Utvalget ble avgrenset til de 30 første avgjørelsene det enkelte år hvor sakskostnader er tilkjent. Dataene var allerede innsamlet i forbindelse med ulike foredrag jeg hadde holdt.

Ettersom Domstolkommisjonens undersøkelse omhandler alminnelige tvistesaker som har vært behandlet i tingretten, sorterte jeg ut andre saker enn dette fra mitt utvalg. Sakene som ble sortert ut gjaldt gyldigheten av kjennelser fra Trygderetten og overskjønn.

Undersøkelsen av lagmannsrettene er en utvalgsundersøkelse. Som nevnt er det gjennomført statistiske tester som viser at resultatene er statistisk signifikante. Antall saker som behandles det enkelte år varierer imidlertid fra lagmannsrett til lagmannsrett. For eksempel behandler Agder lagmannsrett færre saker enn Borgarting lagmannsrett. Når tallene på nasjonalt nivå skal beregnes, må det korrigeres for dette. Det er gjort ved at tallene for den enkelte lagmannsrett er vektet. Vektene er proporsjonale med andelen saker lagmannsretten behandlet det enkelte år.

Det har vært en betydelig økning i nivået på sakskostnadene som tilkjennes i lagmannsrettene. Dette gjelder uten unntak når utviklingen måles ved median. Målt ved median er den reelle kostnadsøkningen fra 2007 til 2017 på nasjonalt nivå beregnet til 82 prosent. Økningen synes sterkest i Hålogaland lagmannsrett med 145 prosent. Deretter kommer Borgarting lagmannsrett med 105 prosent. I Eidsivating, Gulating og Frostating lagmannsretter ligger økningen på om lag 60–70 prosent, mens Agder lagmannsrett skiller seg ut i den andre enden av skalaen med en økning på 14 prosent.

Målt ved gjennomsnitt er økningen på nasjonal nivå beregnet til 99 prosent. Det ses en økning i alle lagmannsretter, med unntak av Gulating lagmannsrett, som har en reduksjon med 31 prosent. Forklaringen på at gjennomsnittet ikke har økt i Gulating lagmannsrett, er at det i en svært omfattende sak i 2007 ble tilkjent sakskostnader med nærmere 2 500 000 kroner. Gjennomsnittsnivået for 2007 blir dermed kunstig høyt. Hadde man sett bort fra den aktuelle saken, ville Gulating lagmannsrett fått en økning i gjennomsnitt med i overkant av 30 prosent. Dette illustrerer for øvrig hvorfor median er et bedre mål enn gjennomsnitt på sentraltendens ved ekstremverdier.

I 2017 ble det på nasjonalt nivå tilkjent sakskostnader for lagmannsretten med et medianbeløp beregnet til 177 000 kroner. Gjennomsnittsbeløpet er beregnet til 294 000 kroner. Disse beløpene er høyere enn de tilsvarende beløpene for tingrettene i Domstolkommisjonens undersøkelse av tilkjente sakskostnader i tingrettene. Tilkjente sakskostnader for lagmannsretten kommer i tillegg til sakskostnadene for tingretten.

Tabellen nedenfor viser nivå og utvikling i tilkjente sakskostnader i lagmannsrettene nasjonalt og for den enkelte lagmannsrett.

Tabell: Tilkjente sakskostnader i lagmannsrettene. Nasjonalt og etter lagmannsrett. Tusen 2019-kroner

	Median			Gjennomsnitt		
	2007	2017	Økning	2007	2017	Økning
Agder	98	111	14 %	118	154	30 %
Borgarting	96	198	105 %	118	409	247 %
Eidsivating	95	163	71 %	130	277	113 %
Frostating	91	148	62 %	121	191	58 %
Gulating	113	187	65 %	261	181	-31 %
Hålogaland	75	185	145 %	120	374	212 %
Nasjonalt	95	153	60 %	146	267	83 %
Nasjonalt (vektet)*	97	177	82 %	148	294	99 %

Nasjonale tall er vektet. Vektene er proporsjonale med andelen saker lagmannsretten behandlet det enkelte år.

3. HØYESTERETT

I 2018 og 2019 ble det gjennomført en undersøkelse av nivået på tilkjente sakskostnader i sivile saker for Høyesterett i perioden 1977–2017. Undersøkelsen er referert i Clement Endresen og Gjermund Aasbrenn, «Sakskostnader på dagsordenen i Høyesterett», *Lov og Rett*, 2019 side 353–378 på side 356–363.

Kort oppsummert ble nivået på tilkjente sakskostnader undersøkt for tre kategorier av avgjørelser.

Den første kategorien er saker avgjort av Høyesterett i avdeling og forsterket rett. Denne kategorien er i undersøkelsen omtalt som «avdeling og forsterket rett». Her ble samtlige avgjørelser det aktuelle året hvor sakskostnader er tilkjent, tatt med.

Den andre kategorien er saker hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg før tvisteloven nektet å fremme en anke over dom / saker hvor Høyesteretts ankeutvalg ikke har gitt samtykke til å fremme en anke over dom. Denne kategorien ble kalt «anke over dom, nektelse». Her ble bare de 30 første avgjørelsene det aktuelle året hvor sakskostnader er tilkjent, tatt med.

Den tredje kategorien er anker over kjennelser og beslutninger hvor kjæremålsutvalget/ankeutvalget har truffet en avgjørelse som avslutter behandlingen i Høyesterett. Her ble «anker over kjennelser og beslutninger» brukt som stikkord for

kategori. Også her ble bare de 30 første avgjørelsene det aktuelle året hvor sakskostnader er tilkjent, tatt med.

Undersøkelsen ble avgrenset til årene 1977, 1987, 1997, 2007 og 2017.

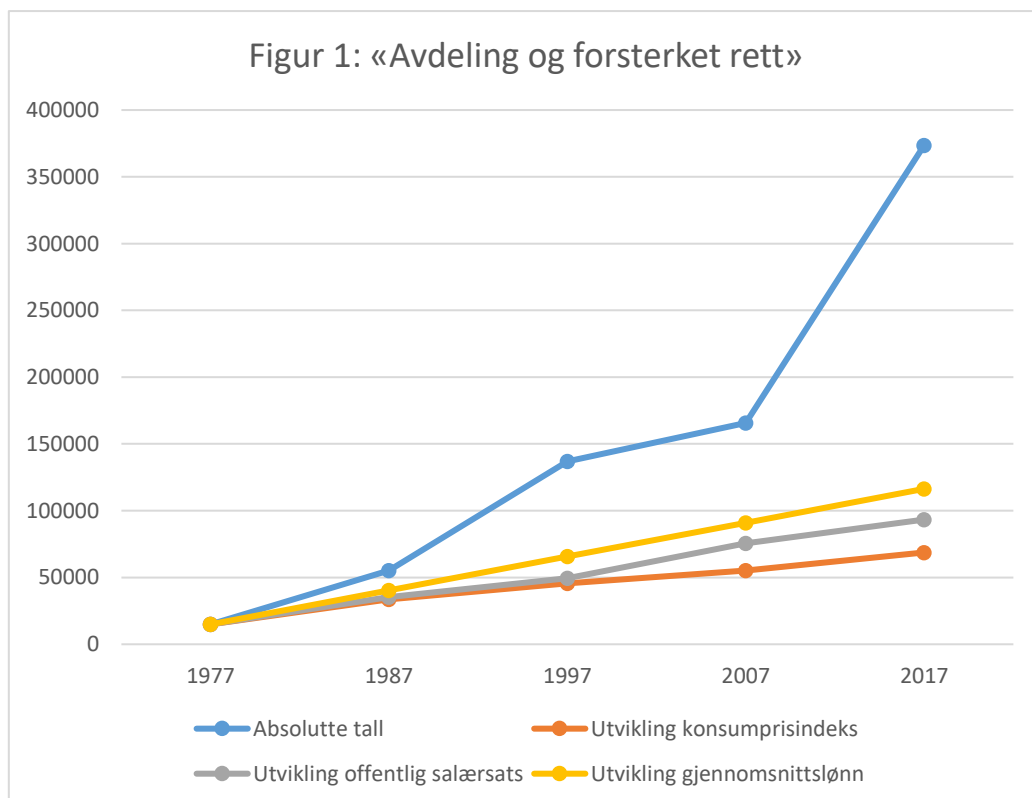
Gjennomsnittsbetøpene i absolutte tall for hver kategori / hvert år ble regnet ut.

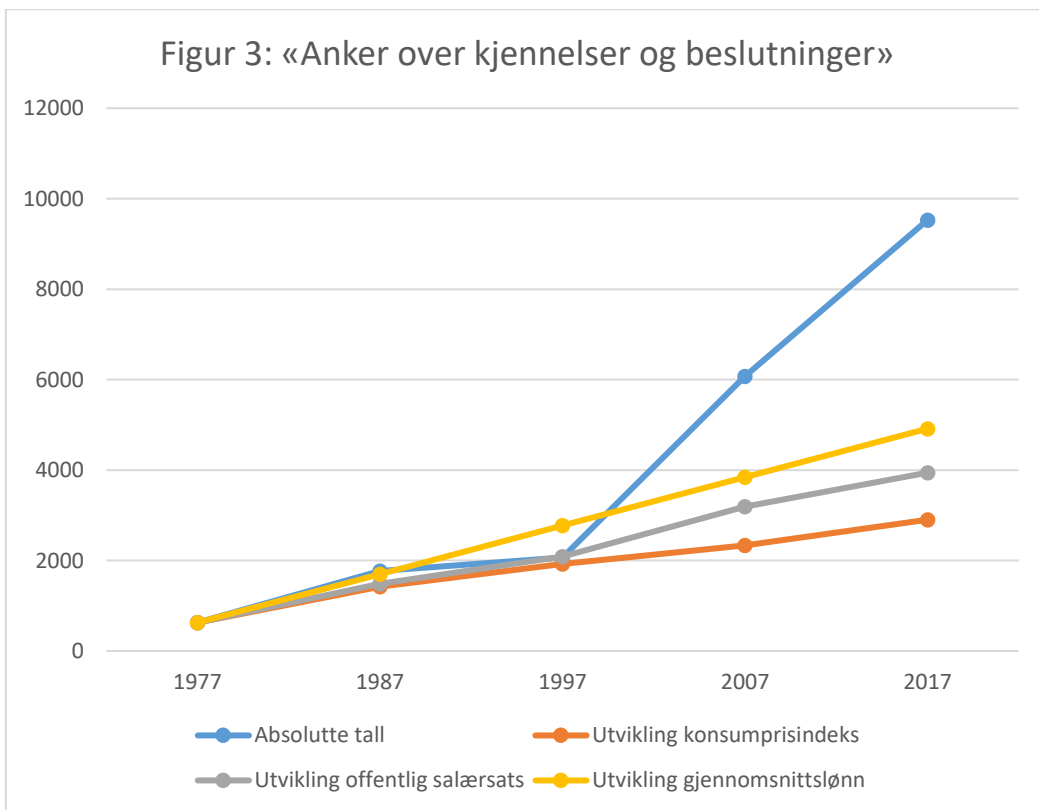
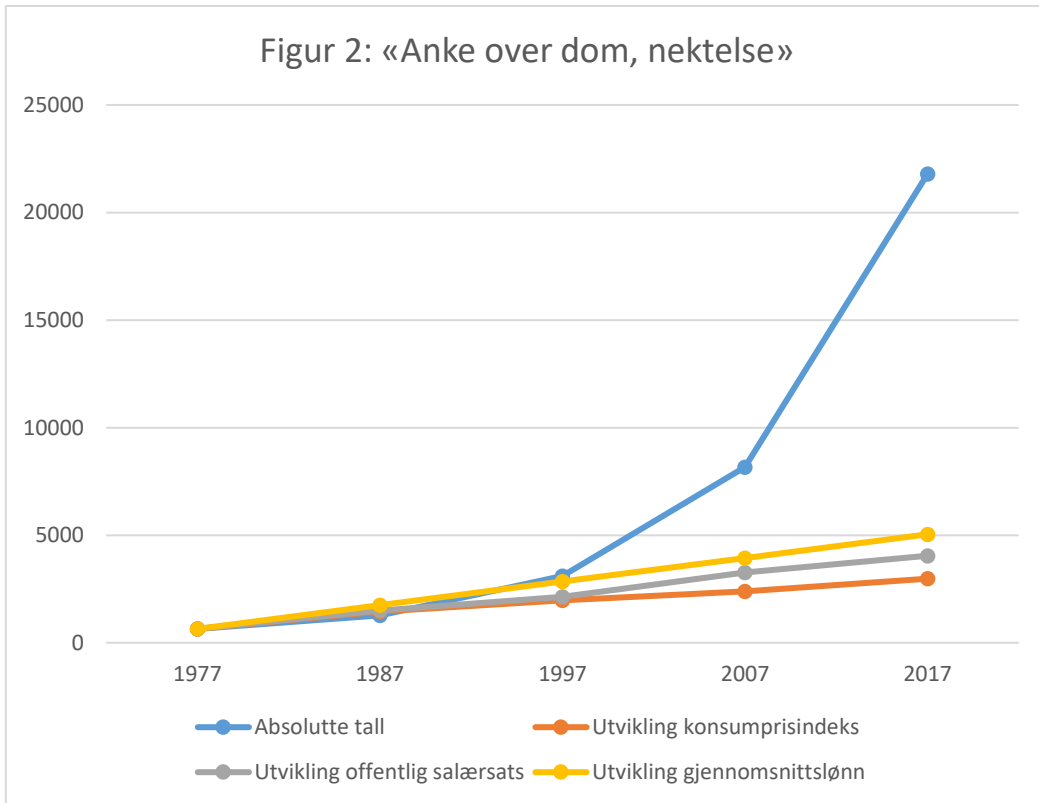
For «avdeling og forsterket rett» viste det seg at nivået på tilkjente sakskostnader hadde økt i hele perioden. Stigningen var imidlertid mest påfallende i perioden 2007–2017. I denne perioden hadde gjennomsnittsbetøpet i absolutte tall økt med 126 prosent. Tendensen var mye den samme, men enda noe sterkere, for «anke over dom, nektelse». Her ble det observert en økning med 167 prosent. Også for «anker over kjennelser og beslutninger» økte de absolutte tallene i hele perioden, men stigningen var tilsynelatende noe mer moderat, nærmere bestemt 57 prosent.

For å få sammenliknbare tall ble det korrigert for økningen i henholdsvis konsumprisindeksen, den offentlige salærsatsen og gjennomsnittslønnen i samfunnet. For alle kategorier av avgjørelser viste det seg at nivået på tilkjente sakskostnader hadde steget mer enn konsumprisindeks, offentlig salærsats og gjennomsnittslønn.

En tilleggsundersøkelse underbygget flere av funnene i den opprinnelige undersøkelsen, likevel slik at det var holdepunkter for at den reelle økningen for «anker over kjennelser og beslutninger» var sterkere enn den opprinnelige undersøkelsen gav inntrykk av.

Nedenfor er funnene i undersøkelsen illustrert grafisk.

Ved undersøkelsen av tilkjente sakskostnader i Høyesterett nå, har jeg tatt utgangspunkt i dataene fra den tidligere undersøkelsen. Jeg har avgrenset undersøkelsen nå til kategorien «Avdeling og forsterket rett». Det er denne kategorien som ligger nærmest undersøkelsene av tingrettene og lagmannsrettene. Når det er sagt, er det grunn til å understreke at undersøkelsen for de to andre kategoriene – «anke over dom, nektelse» og «anker over kjennelser og beslutninger» – viser mye den samme tendensen som undersøkelsen av «avdeling og forsterket rett».

Det har vært en betydelig økning i nivået på sakskostnadene som tilkjennes i Høyesterett. Målt ved median er den reelle kostnadsøkningen fra 2007 til 2017 på 83 prosent. Målt ved gjennomsnitt er økningen på 81 prosent.

I 2017 ble det tilkjent sakskostnader for Høyesterett med et medianbeløp på 329 000 kroner og et gjennomsnittsbøp på 392 000 kroner. Disse beløpene er høyere enn de tilsvarende beløpene for tingrettene og lagmannsrettene. Tilkjente sakskostnader for Høyesterett kommer i tillegg til sakskostnadene for tingretten og lagmannsretten.

Tabellen nedenfor viser nivå og utvikling i tilkjente sakskostnader i Høyesterett.

Tabell: Tilkjente sakskostnader i Høyesterett. Tusen 2019-kroner

	Median			Gjennomsnitt		
	2007	2017	Økning	2007	2017	Økning
Høyesterett	180	329	83 %	217	392	81 %